

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในมุมมองของผู้รับสารว่าได้ทำอะไรกับสื่อบ้าง ในเรื่องการตามกระแสข่าวจากสื่อมวลชนของชาวบ้านบ่อสร้าง เพื่อศึกษาถึงระบบการสื่อสารระดับหมู่บ้านและการตามกระแสข่าวของชาวบ้านบ่อสร้าง เป็นการเข้าไปศึกษาหาความรู้ในภาคสนาม ณ หมู่บ้านบ่อสร้าง โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และมีชาวบ้านบ่อสร้างเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยมีผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และบันทึกเทปเสียงทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ พร้อมทั้งสังเกตการณ์ และจดบันทึก เริ่มเข้าสู่สนามวิจัยด้วยการแนะนำตัวเองและบอกถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาและสร้างสายสัมพันธ์ โดยเริ่มเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่รู้จักก่อน เพื่อแนะนำผู้ให้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ต่อหรือวิธี Snow Ball Sampling technique ใช้เวลาในการศึกษาภาคสนามในช่วงเดือนมีนาคมถึงกันยายน 2533 ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านด้วยดีมาโดยตลอด

ผลการศึกษา พบว่า ระบบการสื่อสารในหมู่บ้านสามารถแยกย่อยออกเป็น ระบบการสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มคน ระบบเสียงตามสาย ระบบสื่อมวลชน ซึ่งต่างมีหน้าที่และบทบาทร่วมกัน สื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นแหล่งข่าวสำคัญและได้กลายมาเป็นสมาชิกหนึ่งในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์ที่ชาวบ้านใช้เป็นสื่อหลักและมีความน่าเชื่อถือว่าเป็นแหล่งข่าวที่ดีที่สุด รองลงมาได้แก่ วิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ ระบบสื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ในส่วนของสถาบันศาสนาและสถาบันครอบครัว ในการอบรมสั่งสอน และระบบเครือญาติและมิตรสหายในการบอกข่าว อีกทั้งระบบการศึกษาในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งเพราะบ่อสร้างเป็นหมู่บ้านรวม ทำให้สายสัมพันธ์ขาดหาย ชาวบ้านจึงใช้สื่อมวลชนเข้ามาแทน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าระบบสื่อมวลชนไม่ได้ทำงานโดยภาระหน้าที่ของตนเองเพียงลำพัง ยังเข้ามามีบทบาทและส่งผลกระทบต่อสถาบันและระบบอื่นๆ ในสังคมด้วย จากบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อชาวบ้านพบว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการเสนอข่าว สนองความต้องการของ

ชาวบ้านที่จะรับรู้ข่าวสารความเป็นไปของสภาพแวดล้อม สนองความสนใจ อยากรู้อยากเห็น และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อแนะนำในการปฏิบัติ หรือความคิดเห็นในการตัดสินใจ นอกจากนี้สื่อมวลชนยังเป็นตัวแบบทางพฤติกรรม และมีบทบาทในการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สร้างสายสัมพันธ์กับครอบครัว เพื่อน และสังคม ใช้แทนเพื่อน และให้ความบันเทิงแก่ชาวบ้าน ในขณะที่ตัวสื่อมวลชนยังมีบทบาทด้านลบ ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมใหม่แก่ชาวบ้าน ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านและการละเล่น เช่น สะล้อ ซอ ซึง หรือการแต่งกายพื้นบ้าน การพูดภาษาเหนืออันเป็นเอกลักษณ์ลดน้อยลง นอกจากนี้บางครั้งชาวบ้านได้ใช้รายการแข่งขันกีฬาเพื่อการพนัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลโลก

สำหรับระบบการสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มคน อีกทั้งระบบเสียงตามสายซึ่งพบว่าเป็นระบบที่มีเทคโนโลยีมาก่อน ความพร้อมของบุคลากรในการใช้ระบบนี้ ชาวบ้านมีบทบาทในการบริหารจัดการทั้งระบบ เช่น แหล่งข่าว กระจายข่าว เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับข่าวเองอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ส่วนระบบสื่อมวลชน ชาวบ้านจัดได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกระบบเพราะไม่ได้มีส่วนในการจัดการ เช่น การมีบทบาทเป็นเพียงผู้รับสารจากสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์มีตัวแทนจำหน่ายเป็นผู้คัดเลือกสิ่งพิมพ์มาจำหน่ายยังหมู่บ้าน

ในการไหลของข่าวสารเข้ามายังหมู่บ้านจะมีลักษณะการไหลตรงในแนวตั้งทิศทางเดียวจากสื่อมวลชนมายังชาวบ้านในหมู่บ้านมากกว่าการไหลออก ในขณะที่เดียวกันก็มีการไหลของข่าวในแนวนอน จากการพูดคุยปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนระหว่างกัน ในหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้าน มีระบบเสียงตามสายซึ่งถือได้ว่าเป็นการไหลของข่าวแบบ 2 ชั้นตอน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็น Gatekeeper ผู้คัดเลือกและกลั่นกรองข่าวจากทางราชการ หรือเหตุการณ์ และสารจากแหล่งต่าง ๆ ที่เห็นสมควรว่าจะมีประโยชน์ต่อชาวบ้าน เพื่อประกาศเสียงตามสายให้ได้ทราบ

ส่วนระบบการแจกจ่ายสื่อมวลชนในหมู่บ้าน พบว่า แทบทุกบ้านมีโทรทัศน์และวิทยุเป็นของตนเอง และสามารถเลือกใช้ได้ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์พบว่า จะมีตัวแทนจำหน่าย ได้แก่บรรณาสารและเวียงพิงค์ เป็นศูนย์กลางการตัดสินใจ และเป็นผู้คัดเลือก ทั้งชนิดและจำนวนสิ่งพิมพ์มาส่งแผงขายในหมู่บ้าน ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีทางเลือกที่ค่อนข้างถูกจำกัด ซึ่งจากการก่อกำเนิดของตัวแทนจำหน่าย พบว่า ไม่ได้เกิดมาจากความต้องการของคนท้องถิ่น หากแต่เป็นนโยบายการ

กระจายสื่อสิ่งพิมพ์จากส่วนกลางเพื่อเพิ่มยอดจำหน่าย ทำให้เกิดผลที่ตามมาคือช่วยเป็นช่องทางในการกระจายสิ่งพิมพ์อื่นๆ ไปยังภูมิภาคต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับความนิยมในหมู่บ้าน ได้แก่ ไทยรัฐ และ เดลินิวส์ ส่วนนิตยสาร ได้แก่ คู่สร้างคู่สม ดาราภาพยนตร์ ขวัญเรือน ชีวิตจริง ซึ่งโดยมากสื่อสิ่งพิมพ์ ชาวบ้านมักซื้อเป็นฉบับมากกว่าการบอกรับเป็นสมาชิก สำหรับภาพยนตร์พบว่า แทบจะไม่มีบทบาทเลย เพราะไม่นิยมชมกัน อีกประการหนึ่ง โรงภาพยนตร์อยู่ไกลจากหมู่บ้านมาก ประกอบกับมีวิดีโอซึ่งสะดวกต่อการใช้มากกว่า เนื้อเรื่องที่ชอบ เป็นหนังประเภทบู๊สงคราม

สำหรับเรื่องการตามกระแสข่าวของชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านใช้สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อหลักในการตามข่าว และเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่มีการใช้สื่อเป็นประจำทุกวัน และเกิดขึ้นพร้อมๆ กับกระบวนการเลือกสรรข่าวของชาวบ้านโดยชาวบ้านเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมการใช้สื่อ และมีสถานการณ์เป็นตัวผลักดันให้เกิดความสนใจ สำหรับกลุ่มชาวบ้านในระดับผู้นำและคนรุ่นใหม่ ได้แก่ ผู้ประกอบการค้าจะมีลักษณะการติดตามเรื่องราวหลายๆ เรื่อง จากหลายสื่อประกอบกัน นั่นคือมีการตามข่าวหลายกระแสและรู้จักใช้แหล่งข่าวจากสื่อมวลชนในการเสาะแสวงหาข่าวที่ตนเองต้องการให้เกิดประโยชน์ ในขณะที่ข่าวแต่ละข่าวไม่ได้เป็นประโยชน์สำหรับคนทุกคนเสมอไป ดังนั้นจึงมีการเลือกสรรข่าวในการรับแตกต่างกันไป ซึ่งโดยมากมีพฤติกรรมในการตามข่าวสม่ำเสมอกว่า ทำให้มีโอกาสในการเปิดรับข่าวมากกว่า อีกทั้งมีความสนใจในเรื่องเฉพาะมากขึ้น เช่น ทางด้านธุรกิจ รัฐบาล หรือการพัฒนา นั่นคือเป็นการตามข่าวแบบผู้กระทำ เลือกที่จะตามข่าวเฉพาะ ส่วนชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มของผู้ผลิตและลูกจ้างจะมีความสนใจในเรื่องทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง อุบัติเหตุ อาชญากรรม ละครหรือดาราที่ตนชอบ แต่ไม่ค่อยมีความสม่ำเสมอในการตามกระแสข่าวมากนัก จะมีลักษณะการตามข่าวแบบผู้ยอมรับ คือไม่เลือกที่จะตามข่าวใด

ขั้นตอนในการตามกระแสข่าวเริ่มจากการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นประจำแบบไม่เลือกว่าเป็นข่าวใด และเริ่มให้ความสนใจเฉพาะเรื่องและติดตาม ต่อมาก็มีการติดตามหาข่าวเพิ่มเติมจากสื่ออื่นหรือผู้รู้ ซึ่งพบว่าชาวบ้านมีทั้งลักษณะเป็นผู้ยอมรับ คือไม่เลือกที่จะตามกระแสข่าว และเป็นผู้กระทำ คือการเลือกตามข่าวเฉพาะที่ตนสนใจ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป และการที่ชาวบ้านให้ความสนใจและให้ความสำคัญแก่สถานการณ์ข่าวที่มีความเคลื่อนไหวต่างกันด้วย

สื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ใช้ในการตามความเคลื่อนไหวของสังคมทั่วไป และให้ความบันเทิง ส่วนหนังสือพิมพ์ถูกใช้เป็นสื่อในการตามข่าวเฉพาะ เช่น สถานการณ์เฉพาะ หรือสาระเฉพาะ เรื่องที่ต้องการทราบ สื่อวิทยุระบบเอฟเอ็มจะใช้ให้ความบันเทิงด้านเสียงเพลงมากกว่า การใช้ในการตามข่าว โดยเฉพาะวิทยุระบบเอเอ็มจะใช้ในการตามข่าวเหตุการณ์ในเชิงใหม่ระดับหมู่บ้านและสังคม รวมไปถึงจังหวัดใกล้เคียง ส่วนนิตยสารจะใช้ตามสาระเฉพาะที่ต้องการทราบหรือสาระเพื่อความบันเทิง เช่น นวนิยาย ส่วนสื่อบุคคลได้แก่คนในหมู่บ้านจะใช้ในการตามข่าวจากสื่อมวลชนที่มีความเคลือบแคลงสงสัย นอกเหนือจากข่าวกระแสใน

ในการตามกระแสข่าวนี้ ชาวบ้านได้เรียนรู้จากข่าวและสร้างความหมายจากสาระในข่าวแตกต่างกันไป นั่นคือ ชาวบ้านคิดในเรื่องที่ถูกบอกให้คิดแต่ไม่ได้คิดอยู่ในระดับเดียวกับที่เขาถูกบอกนั้น หมายถึงชาวบ้านเข้าใจถึงสถานการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ชาวบ้านแต่ละคนจะมีการสร้างความหมายแก่ตนเองต่างกัน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความรู้เดิม และกาลเทศะเป็นเงื่อนไขกำหนด สำหรับสถานการณ์ที่ถือได้ว่าเป็นตัวผลักดันให้เกิดความสนใจมาก และมีการตามข่าวแบบลักษณะเป็นผู้กระทำ ได้แก่ สถานการณ์ประเภทวิกฤต (Crisis Situation) เช่น อีรักบุกคูเวต การพัดเข้ามาของพายุแบบฉบับพายุของไต้ฝุ่นเกย์ และเบกกี และสถานการณ์ Innovative Situation เช่น กรณีคนงานไทยไหลตายที่สิงคโปร์ และการเข้าป่าโดยผิดเงื่อนไขของภรรยาสมาชิกผู้แทนราษฎร นายสุรพันธ์ ชินวัตร ซึ่งชาวบ้านจะเสาะแสวงหาข่าวเพิ่มเติม และสถานการณ์ Inertia Situation เช่น กรณีพิพาทระหว่างสีการ์ปวีณา ท้องกับพระนิกร ซึ่งจะเป็นข่าวที่ถูกนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนามากกว่าสถานการณ์แบบอื่น ๆ ทั้งนี้ต้องมีเงื่อนไขของความขัดแย้งหรือคลุมเครือ จะยิ่งช่วยเพิ่มความสนใจได้มากขึ้น ส่วนสถานการณ์แบบ Circumstantial Situation เช่น ยอดพระธาตุดอยสุเทพ หรือแผ่นดินไหว Reflexive Situation เช่น ภาวะเงินเฟ้อ หรือการประกาศขึ้นราคาน้ำมัน การปรับคณะรัฐมนตรี Routinized Situation เช่น พระราชกฤษฎีกาพระราชวังฯ ละคร หรือการทำงานของรัฐบาล Administrative Situation เช่น การลาออกจากตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เพื่อเข้าร่วมรัฐบาล จากสถานการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะตามข่าวลักษณะเป็นผู้ยอมรับ ไม่ได้จดจำหรือให้ความสนใจในระยะยาว

นอกจากสถานการณ์จะเป็นตัวผลักดันให้เกิดความสนใจแล้ว ยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการตามกระแสข่าวอีก ได้แก่ การกำหนดวาระของสื่อมวลชน และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวชาวบ้านเอง หรือสถานการณ์สังคมในขณะนั้น อีกทั้งความสนใจส่วนบุคคลและความอยากรู้อยากเห็น หรือการเล็งเห็นประโยชน์และความสำคัญที่จะได้รับจากสื่อ แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ได้ใช้สื่อมวลชนในการตามกระแสข่าวและสามารถตามกระแสได้ทัน และทราบถึงสถานการณ์เรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าจะมีการใช้สื่อต่างกันก็ตาม นั่นคือสถานการณ์ทำให้คนตามข่าว และถึงแม้ไม่มีสถานการณ์คนก็ยังตามข่าวอยู่นั่นเอง เนื่องจากความเคยชินในการใช้สื่อ

การสิ้นสุดในการตามข่าว เกิดขึ้นพร้อมกับการจบลงของข่าวที่สื่อมวลชนได้นำเสนอ เช่น ข้อเท็จจริงเป็นที่ปรากฏ หรือสถานการณ์สิ้นสุดลง หากสารดังกล่าวมีความสำคัญ ชาวบ้านก็จะจดจำในรูปของความรู้สะสมหรือประสบการณ์และพร้อมที่จะตามข่าวกระแสอื่นต่อไป หรือหากสารที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่เป็นที่สนใจ ชาวบ้านก็จะไม่ได้จดจำสารนั้นแต่อย่างใด

ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัย

1. ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาภาคสนามนั้น ผู้วิจัยไม่สามารถสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลได้ครบถ้วนทุกครัวเรือนของหมู่บ้านได้ เนื่องจากระยะเวลาในการศึกษามีจำกัด ประกอบกับชาวบ้านทุกคนไม่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ติดต่อได้เสมอไป เช่นว่า ชาวบ้านบางคนลี้ภัย บางครั้งเวลาในการให้สัมภาษณ์น้อย เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก จึงไม่มีเวลายานั่งคุยมากนัก ทำให้จัดช่วงเวลาในการสัมภาษณ์ค่อนข้างยาก จึงต้องดูความเหมาะสมกับโอกาสเพื่อทำการสัมภาษณ์ขอข้อมูล

2. การที่ผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตการณ์ถึงเหตุการณ์ในการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์นั้นกระทำได้ยาก เพราะชาวบ้านมักเลือกชมโทรทัศน์ในตอนเย็นตั้งแต่ 19.00 น. เป็นต้นไป ซึ่งเป็นเวลาพักผ่อนของครอบครัวมักชมในห้องและปิดประตูบ้านไว้ ฉะนั้นการสังเกตการณ์และขอข้อมูลตอนนั้นจึงกระทำได้ยาก หากแต่ต้องใช้วิธีการสอบถามโดยตรงจากชาวบ้านในช่วงเวลาอื่นแทน

3. สถานการณ์ที่ยกมาอธิบายในการตามกระแสข่าวของชาวบ้านนั้น อาจจะไม่ใช่
หลากหลายพอ ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ดังกล่าวเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงที่ทำการศึกษา
ภาคสนาม

ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การตามกระแสข่าวจากสื่อมวลชนของชาวบ้านเมื่อสร้าง
ครั้งนี้ เนื่องจากมีระยะเวลาในการศึกษาจำกัด อาจทำให้เสนอสถานการณ์ข่าวได้ไม่หลากหลาย
พอ แต่สามารถเป็นแนวทางในการศึกษาถึงผู้รับสารกับสถานการณ์ข่าวเฉพาะที่เกิดขึ้น
อันเนื่องจากความไม่เข้าใจของผู้รับสารที่เกิดขึ้นจากการเสนอข่าวของสื่อมวลชนต่อไป
2. ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารดังกล่าว สามารถเป็นแนวทางศึกษาต่อไปได้ถึง
ผลที่เกิดขึ้นตามมากับผู้รับสารอันเนื่องจากการเสนอข่าวของสื่อมวลชน
3. จากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถศึกษาต่อไปได้ถึงเรื่องของแหล่งข่าว อันเป็น
แหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้รับสารสามารถติดตามข่าวได้นอกเหนือจากสื่อมวลชน